

ORUCUN FIKHİ YÖNÜ

I. Konunun Planı

- A- Orucun Tanımı
- B- Orucun Hükümü
- C- Orucun Şartları
- D- Orucun Vakti
- E- Sahura Kalkmak
- F- Orucun Çeşitleri
- G- Orucu Bozmayan Şeyler
- H- Orucu Bozan Şeyler
  - 1- Sadece Kazayı Gerektiren Haller
  - 2- Kaza ve Keffareti Gerektiren Haller
- İ- Oruçluya Mekruh Olan Şeyler
- J- Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Özürler

II. Konunun Açılımı ve İşlenişi

Konuya orucun tanımı yapılarak başlanır. Ayet ve hadisler ışığında orucun hükümü açıklanır. Oruç tutmayı gerekli kılan şartlarla birlikte, kimlerin oruç tutup tutamayacağı açıklanır. Orucu bozup kazayı ve keffareti gerektiren durumlar izah edilir. Oruçluya mubah ve mekruh olan haller aktarılır. Orucun maddi ve manevi faydaları anlatılarak konu özetlenir.

III. Konunun Özet Sunumu

İslam'ın beş temel esasından biri olan Oruç, Farsça'dan Türkçe'ye geçmiş bir terimdir. Arapça karşılığı "savm" veya "sıyam"dır. "Savm" kelimesi ıstılahta, "İkinci fecir"den ("feci-sadık"tan) itibaren, güneşin gurubuna kadar yemekten, içmekten, cinsel ilişkiden ve orucu bozan diğer şeylerden, Allahü Teala'ya kulluk niyetiyle nefsi alıkoymaya verilen ibadetin ismidir.

Oruç, Peygamber'imizin(a.s), hicretinden bir buçuk yıl sonra Şaban Ayı'nın onuncu günü farz kılınmıştır. Oruç, yalnız bedenle yapılan bir ibadettir. Oruç tutma şartlarına haiz olan her mükellef için Ramazan Ayı'nda oruç tutmak "farz-ı ayn"dır.

Oruç ibadetinin hikmeti: İbadetlerde asıl olan Allahu Teala (c.c)'ya ihlasla kulluk etmektir. Orucun hikmetlerinden bazılarını kavramak mümkündür. Ancak taabbüdi olan bu gibi ibadetlerde bütün hikmetleri tespit etmek mümkün değildir. Bu sebeple Allah'a kulluk esas alınmalıdır.

Oruç ibadeti farz, vacip ve nafil olmak üzere üçe ayrılır. Farz olan oruçta kendi arasında ikiye ayrılır. Birincisi Ramazan-ı Şerif orucu gibi muayyen olan farz oruç; ikincisi, muayyen olmayan farz oruç. Meşru bir sebeple kazaya bırakılan ramazan orucu ve keffareti gerektiren bir durum sebebiyle tutulacak keffaret orucu gibi. Hükmen vacip olan oruçlar da, kendi aralarında muayyen ve gayr-i muayyen olmak üzere ikiye ayrılır. Muayyen olan vacip oruç, mükellef tarafından gün tayin edilerek adanan oruçtur. Eğer mükellef muayyen bir vakit tayin etmeksizin oruç nezrederse, orucunu dilediği zaman eda edebilir. Buna da gayr-i muayyen vacip oruç denilir. Bunların dışında bir de Allahu Teâlâ (c.c)'nın rızasını kazanmak niyetiyle tutulan nafil oruçlar vardır.

Oruç, mükellefi her türlü şehvi arzularından alıkoymak ve ihlası artıran bir ibadettir. Oruçta açlığa, susuzluğa ve nefsin diğer arzularına karşı direnmek oldukça önemlidir. Allahu Teala (c.c)'ya iman eden ve O'nun dini uğruna her türlü fedakarlığa karar veren müminler; oruç ibadeti ile kuvvetli bir iradeye sahip olurlar. Yoksulların durumunu daha iyi anlar, onların sıkıntılarının giderilmesinde daha fazla çaba sarf ederler.

Orucun maddi ve manevi faydalarının yanında, sağlık açısından da pek çok yararları bulunduğu uzman hekimler tarafından ifade edilmektedir.

Allah'ın buyrukları ve yasakları elbetteki kulun iyiliği içindir. İbadet esasen Hakk'ın emrine riayet olduğu gibi, bazı ibadetler sonuç itibariyle halkın hakkına riayeti de içerir. Oruç ta bu ibadetlerden birisidir.

IV. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

Orucun farz kılındığını bildiren ayetler şunlardır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِئُ يَقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامِ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, yada yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidyeye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”¹

V. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

Peygamberimiz (a.s) Efendimiz de:

عَنْ أَبِي عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ "

“İslam beş (temel) üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (a.s.)’ın O’nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak”² Buyurmuşlardır.

Oruç, riyanın en az karışacağı bir ibadet olduğu için sevabı en fazla olan ibadetlerden sayılmıştır. Oruçla ilgili olarak bir “hadis-i kutsi”de şöyle buyurulmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ " الصِّيَامُ جُنَّةٌ، فَلَا يَرْفُثُ وَلَا يَجْهَلُ، وَإِنْ أَمْرٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ أَنِّي صَائِمٌ. مَرَّتَيْنِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمَسْكِ، يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي، الصِّيَامُ لِي، وَأَنَا أُجْزِي بِهِ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَلِهَا

“Oruç bir kalkandır. Oruçlu kötü (kem) söz söylemesin. Cahillik (olarak nitelendirilebilecek şeyleri) yapmasın. Kendisiyle itişmek ve dalaşmak isteyeneye iki defa "Ben oruçluyum."desin (ve ona uymasın). Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki; oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. (Ağız kokan şu kul) yemesini, içmesini ve şehvetini, benim için terk ediyor. Oruç benim içindir. O orucun ecrini ben vereceğim . Halbuki başka ibadetlerin hepsi on misliyle ödenmektedir.”³

Orucun vakti: İslâm bilginleri Orucun vaktinin “feci-i sadık”la başlayacağı ve güneş batıncaya kadar devam edeceği hususunda müttefiktirler.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur.

“Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz. Allah (Ramazan gecelerinde hanımlarınıza yaklaşarak) kendinize zulmetmekte olduğunuzu bildi de tövbenizi kabul edip sizi affetti. Artık eşlerinize yaklaşın ve Allah’ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın. Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarınca) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun. Bununla birlikte siz mescitlerde itikafta iken eşlerinize yaklaşmayın. Bunlar,

¹ Bakara, 2/183-184

² Buhari, Sahih, İman, 2/41. (I. 20.); Müslim, Sahih, İman, 2/21.(I. 45.)

³ Buhari, Sahih, Savm, 30/2,9.(II.226.228.); Müslim, Sahih, Sıyam, 13/163.164.165.(I.807.)

Allah'ın koyduğu sınırlardır. Bu sınırlara yaklaşmayın. Allah, kendine karşı gelmekten sakınınsınlar diye, âyetlerini insanlara böylece açıklar.”⁴

Sahura Kalkmak: Mükellef olan her mümin sahura kalkma hususunda titiz davranmalıdır. Sahur yemeğinin müstehap olduğunda icma' vardır. Sahur yemeğinde bereket vardır:

Resul-u Ekrem (s.a.s) Şöyle buyurmuşlardır:

“ تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً ”

"Sahur yemeği yiyiniz. Çünkü sahur yemeğinde bolluk (bereket) vardır.”⁵

İftar yemeği yedirmek güzel ve sevaplı bir davranıştır.

Zira Peygamberimiz (a.s.):

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا "

“Oruçluya iftar ettiren kimse, oruçlunun sevabında bir eksilme olmaksızın, oruçlunun alacağı kadar sevap alır.”⁶ Buyurmuştur.

Oruç, kişiyi kötü ve çirkin, başkalarını rencide edecek boş ve gereksiz sözlerden korumalıdır. Aksi takdirde Allah Teala katında bu oruç, makbul bir oruç olmayacaktır. Peygamberimiz bu durumu anlatmak üzere:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ "

“ Yalan konuşmayı bırakmayan, yalanla amel etmekten kaçınmayan kimsenin kendini aç ve susuz bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur.”⁷ buyurmaktadır.

Kaza ve keffaretin delili:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ. قَالَ " مَا لَكَ " . قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " هَلْ تَجِدُ رَقِيبَةً تَغْتَقُّهَا " . قَالَ لَا. قَالَ " فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ " . قَالَ لَا. فَقَالَ " فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مَسْكِينًا " . قَالَ لَا. قَالَ فَمَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْرَقٌ فِيهَا تَمْرٌ - وَالْعَرَقُ الْمَكْتَلُ - قَالَ " أَيْنَ السَّائِلُ " . فَقَالَ أَنَا. قَالَ " خُذْهَا فَتَصَدَّقْ بِهِ " . فَقَالَ الرَّجُلُ أَعْلَى أَفْقَرٍ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا - يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ - أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ ثُمَّ قَالَ " أَطْعِمَهُ أَهْلَكَ " .

Ebu Hureyre (r.a) Şöyle buyurmuşlardır: “Bir ara biz Peygamber (s.a.s)’ın yanında oturuyorduk. Bir adam Hz. Peygamber’e gelerek; "mahvoldum" dedi. Hz. Peygamber'in "Seni mahveden şey nedir?" (diye sorması üzerine) "(Ramazanda) oruçlu iken eşimle cinsel ilişkide bulundum" dedi. Bunun üzerine Allah elçisi (s.a.s): "Köle azat edecek kadar mal bulabilir misin?" dedi. Adam; "Hayır" dedi. Hz. Peygamber buyurdu ki: "Peş peşe altmış gün oruç tutabilir misin?" Adam “Hayır” cevabını verdi. Peygamberimiz buyurdu ki: “Altmış fakiri doyuracak mali imkanın var mı?” Adam “Hayır” dedi. Ravi dedi ki: Peygamberimiz (bunun üzerine) bir müddet kalakaldı. Biz bu halde beklerken bu sırada Rasulullah (s.a.s)'a içinde hurma bulunan bir sepet getirildi. Peygamberimiz: “Soru soran nerededir?” buyurdular. Adam, “benim” (buradayım) dedi. Peygamberimiz: “Bunu al ve tasadduk et.” Buyurdu. Adam, “Benden daha muhtaç birisi var mıdır? Ya Rasulallah” dedi. (Devamla) Allah’a yemin ederim ki, şu Harretteyn’de benim ehl-i beytimden daha fakir bir kimse yoktur, dedi. (Bu söz üzerine) Peygamberimiz dişleri görünene kadar güldü. Sonra da “Al, bunu ailene yedir.” Buyurdu. 8

Unutarak bir şey yemek içmekle oruç bozulmaz.

⁴ Bakara, 2/187

⁵ Buhari, Sahih, Savm, 30/20. (II.232.); Müslim, Sahih, Sıyam, 13/45. (I. 770.)

⁶ Tirmizi, Sünen, Savm, 4/82. (III.171.); İbn-i Mace, Sünen, Sıyam, 8/45. (I.555.)

⁷ Buhari, Sahih, Savm, 30/8. (II. 228.)

⁸ Buhari, Sahih, Savm, 30/4. (II. 236.); Müslim, Sahih, Sıyam 13/81. (I.781-782); Eb-u Davud, Sünen. savm 37. (II. 783-784.)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ " إِذَا نَسِيَ فَأَكَلَ وَشَرِبَ فَلَيْتَمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmuşlardır:"

"(Bir kişi) unutarak bir şey yediği veya içtiği zaman orucunu tamamlasın. Çünkü onu yediren ve içiren Allah Teala'dır." 9

Kendiliğinden gelen kusma ile de oruç bozulmaz.

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْوَيْلَانِ، سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِذَا قَاءَ فَلَا يُفْطِرُ،

Ömer b. Hakem b. Sevban'dan rivayet edildiğine göre (Sevban), Ebu Hureyre (r.a)'nin şöyle dediğini işitmiştir:

"Kim kusmak zorunda kalırsa, orucunu bozmuş olmaz."10

Kan aldırma ile de oruç bozulmaz.

İbn Abbas (r. Anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre O şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ احْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ.

"Peygamber (a.s.) Efendimiz oruçlu iken kan aldırdı."11

Oruca niyet etmiş bir mümin ihtilâm olursa, orucu bozulmaz. Esasen ihtilâmda cinsi münasebetin ne sureti, ne mahiyeti mevcut değildir. Herhangi bir kadına baktığı ve bu sebeble menisi geldiği zamanda da durum aynıdır. Bu kimse de düşünerek menisi gelen kimse gibidir.12

Orucu bozan ve sadece kazayı gerektiren hususlara gelince:

Mükellefin herhangi bir kastı olmadan, zorlama ve hata sonucu orucu bozulursa, gününe gün kaza etmesi gerekir. Meselâ Ramazan ayında oruca niyet eden bir mümin, unutarak yiyip-içer veya cima eder, daha sonra da sırf cehaleti sebebiyle orucunun bozulduğu zannına kapılarak iftar ederse; orucunu kaza eder. Kezâ, kustuğu için veya kan aldırdığı için orucunun bozulduğunu zanneden ve sırf bu zan sebebiyle orucunu yiyen kimsenin durumu da aynıdır. Zorla iftar ettirilmiş olan kimsenin veya hataen orucunu bozmuş olan mükellefin de sadece kaza etmesi gerekir. Keffâret lâzım gelmez.13

Orucu bozan hususlarla ilgili geniş bilgi için aşağıdaki kaynaklardan yararlanabilirsiniz.

VI. Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

- 1- İlmihal, Oruç, T.D.V. yay. I/379-417
- 2- İlmihal, Oruç, D.İ.B. yay.
- 3- Büyük İslam İlmihali, Oruç, Ö Nasuhi BİLMEN
- 4- Hidaye, Merginani, Kitabu's-Savm, I.
- 5- Fetevayı Hindiye, Kitabu's-Savm, I.
- 6- Mukayeseli İbadetler İlmihali, Vecdi AKYÜZ

⁸9 Buhari, Sahih, savm 30/26.(II. 234.)

¹⁰ Buhari, sahih, savm, 30/32.(II. 236.)

¹¹ Buhari, Sahih, Savm 30/32.(II. 237

¹² Merginani, Hidaye 1/122, (Kahraman yay. İstanbul. 1986)

¹³ Fetavay-ı Hindiye 1/202. Mısır, Bulak, 1310 h.